

Winstmaximalisatie

Winst is de motor waarop de kapitalistische economie draait. Een onderneming die geen of weinig winst maakt, geniet weinig waardering en is in dit bestel op termijn ten dode opgeschreven. De motor begint op hogere toeren te draaien naarmate markten zich uitbreiden, de afzetmogelijkheden zich vergroten en het aantal aanbieders navenant groeit. Grotere markten vereisen dikwijls omvangrijkere investeringen, hetgeen, paradoxaal genoeg, een proces van uitsluiting op gang brengt. De ondernemingen die dergelijke investeringen niet meer op kunnen brengen, zijn rijp voor overname of voor de sloop.

Ideaaltypisch kent de Westerse kapitalistische wereld een tweetal stelsels. De georiënteerde markteconomie en markten waarop het vrijwel ongeclausuleerde recht van de sterksten geldt. De georiënteerde markteconomie heeft zich in volgroeiende vorm kunnen ontwikkelen in West-Europa. De markten waarop het recht van de sterksten geldt, zijn met name tot ontwikkeling gekomen in Engeland en de Verenigde Staten (het Angelsaksische bestel). De macht van de kapitaalverschaffers is in beide stelsels anders. In de georiënteerde markteconomie, in ons land wel de overlegeconomie genoemd, is die macht sterk aan banden gelegd. In ons bestel zijn het de organisaties van werkgevers en werknemers die een overheersende invloed uitoefenen. De macht van het kapitaal is gedifferentieerd en meestal beperkt. Aandeelhouders hebben over het algemeen weinig in te brengen, zeker als een onderneming redelijk tot goed loopt. Banken hebben al iets meer te zeggen, met name als zij een substantieel deel van de kredieten in een onderneming leveren. Wet- en regelgeving dragen er evenwel toe bij dat de macht van de arbeid en het management in vergelijking met die van het kapitaal mondiaal vergeleken onevenredig groot is. Een vijandige overname is in onze contreien geen sinecure. Wil een overname een goede kans van slagen hebben, dan is de instemming van management en vakbonden eigenlijk een vereiste. Zo niet, dan kiest men voor een zeer problematische gang van zaken, ook al zou een meerderheid van de aandeelhouders met een dergelijke overname willen instemmen.

De gematigde invloed van kapitaalverschaffers op de onderneming in de georiënteerde markteconomie heeft er tot voor kort voor gezorgd dat winstmaximalisatie niet echt als de doelstelling van een onderneming werd gezien. Een redelijke vergoeding voor het management, de factoren kapitaal en arbeid, werd als voldoende ervaren. Gevolg van deze strategie en structuur was: gematigde salarissen voor het management, redelijke lonen en een goed stelsel van sociale voorzieningen voor de factor arbeid en een redelijk dividend voor de kapitaalverschaffers. Daarenboven kon de continuïteit van de onderneming op middellange en lange termijn alle aandacht krijgen, maar lag ook steeds het gevaar van vervetting en bureaucrativering van de onderneming op de

loer alsmede een ongebreidelde groei van de werknemersverzorgingsarrangementen.

Het Angelsaksische stelsel daarentegen kent van oudsher een veel grotere macht en invloed toe aan de kapitaalverschaffer. De macht van het management en de factor arbeid is een stuk minder, met als gevolg een sterke gerichtheid op winstmaximalisatie op de korte termijn, minder aandacht voor de continuïteit van de onderneming op middellange en lange termijn, hoge salarissen voor het management maar ook minder werkzekerheid en een veel slechtere behandeling van de factor arbeid met name op het terrein van de secundaire arbeidsvoorwaarden en de sociale voorzieningen. Ondernemingen staan daardoor echter wel scherper op de markt en vervetting en bureaucratie worden eerder als problemen signaleerd.

De laatste twintig jaar vindt er een schoksgewijze convergentie plaats tussen beide stelsels, in die zin dat de georiënteerde markteconomie steeds meer begint over te nemen van het Angelsaksische bestel. De salarissen van het management zijn in veel gevallen met een paar honderd procent omhoog gegaan, absolute koplopers in deze ontwikkelingen zijn voormalige staatsbedrijven. De voorzieningen voor de factor arbeid zijn op vrijwel alle terreinen onder druk komen te staan en tal van verslechtingen zijn aangebracht. De macht van de factor kapitaal is nog steeds beperkt, maar neemt toe en het recht van de aandeelhouder staat op het punt om ten gunste van zijn invloed te worden herzien. Veel ondernemingen zijn inmiddels tot op het bot ontvet en het bureaucratieprobleem heeft de volledige aandacht.

Deze eenzijdige convergentie is het gevolg van het steeds internationaler worden van de wereldconomie en het feit dat met name de nieuwkomers, die zich steeds sterker en heftiger roeren, geen enkele boodschap lijken te hebben aan onze georiënteerde markteconomie. De winstgekte heeft nu ook op het continent toegeslagen. Elk jaar worden de verwachtingen bijgesteld en de winstdoelstellingen opgeschroefd. De kapitalistische wereld is in een ware 'ratrace' verzeild geraakt om winstmaximalisatie. De vraag die zich nu laat stellen, is of daaraan geen grenzen zijn gesteld c.q. moeten worden gesteld. Willen wij een economie en een daarvan afgeleide samenleving, waarin het hoogste doel is maximalisatie van de winsten tot in het oneindige met alle, óók negatieve, gevolgen vandien of willen we dat toch anders? Of kan deze vraag helemaal niet worden gesteld en hebben we ons uit te leveren aan dit blindwerkende systeem en de negatieve gevolgen daarvan gewoon te aanvaarden? Kortom, voer voor politiek-economen.

W.S.P. Fortuyn